

Міністерство охорони здоров'я України
Полтавський державний медичний університет

Кафедра внутрішньої медицини № 2

«УЗГОДЖЕНО»

Гарант освітньо-професійної
програми «Медицина»

_____ І.М. Скрипник

«____»_____ 2024 р.

«ЗАТВЕРДЖЕНО»

Голова вченої ради медичного
факультету № 1

_____ М. М. Рябушко

Протокол від « ____»_____ 2024 р. № ____

СИЛАБУС

ПІДГОТОВКА ОФІЦЕРІВ ЗАПАСУ

Обов'язкова дисципліна

рівень вищої освіти
галузь знань

другий (магістерський) рівень вищої освіти
22 «Охорона здоров'я»

Спеціальність
кваліфікація освітня
кваліфікація професійна

222 «Медицина»
магістр медицини
лікар
«Медицина»

освітньо-професійна програма
форма навчання
курс та семестри вивчення навчальної
дисципліни

Денна
V курс
IX-X семестри

Військово-орієнтовний модуль 1. ВІЙСЬКОВО-ПОЛЬОВА ТЕРАПІЯ

«УХВАЛЕНО»

на засіданні кафедри
внутрішньої медицини №2

Зав. кафедри _____ І.П. Катеренчук

Протокол від « ____»_____ 2024 р. № ____

Полтава – 2024 рік

ДАНІ ПРО ВИКЛАДАЧІВ, ЯКІ ВИКЛАДАЮТЬ НАВЧАЛЬНУ ДИСЦИПЛІНУ

Прізвище, ім'я, по батькові викладача (викладачів), науковий ступінь, учене звання	Катеренчук Іван Петрович - д.мед.н, професор Пустовойт Ганна Леонідівна - к.мед.н, доцент Циганенко Ірина Володимирівна - к.мед.н, доцент Рустамян Сатенік Тігранівна - доктор філософії, асистент Мохначов Олександр Володимирович –к.мед.н., асистент Овчаренко Людмила Костянтинівна – асистент Талаш Вікторія Володимирівна - к.мед.н., доцент Тесленко Юрій Віталійович - к.мед.н., доцент
Профайл викладача (викладачів)	https://int-med-two.pdmu.edu.ua/team
Контактний телефон	+380502769592
E-mail:	s.rustamian@pdmu.edu.ua
Сторінка кафедри на сайті ПДМУ	https://int-med-two.pdmu.edu.ua/

ОСНОВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Обсяг навчальної дисципліни

Кількість кредитів / годин – 2 кредити ЄКТС/ 60 годин, із них:

Лекції (год.) – 6 годин

Практичні (год.) – 24 години

Самостійна робота (год.) – 30 годин

Вид контролю: підсумковий модульний контроль

Політика навчальної дисципліни Військово-орієнтовний модуль 1.

Військово-польова терапія визначається системою вимог, які науково-педагогічні працівники пред'являють до здобувачів освіти при вивченні дисципліни та ґрунтується на засадах академічної доброчесності (<https://www.pdmu.edu.ua/fakultets/nnipo/akademichna-dobrochesnist-ft-nnipo-elpy>)

Дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти з дисципліни передбачає:

- самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання;
- посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- надання достовірної інформації про результати власної навчальної або наукової діяльності, використанні методики досліджень і джерела інформації.

Порушенням академічної доброчесності вважається: академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація, списування, обман.

За порушення академічної доброчесності здобувачі освіти можуть бути притягнені *відповідальності* згідно нормативних документів.

Здобувачі освіти, вивчаючи дисципліну «Військово-польова терапія», *зобов'язані:*

виконувати графік навчального процесу і не допускати невиконання навчального плану та індивідуального навчального плану без поважних на те причин, приходити на заняття своєчасно, відповідно до розкладу занять: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.pdmu.edu.ua/shedule/rozklad-dzvinkiv>

- виконувати вимоги з охорони праці, техніки безпеки, виробничої санітарії, протипожежної безпеки, передбачені відповідними правилами та інструкціями;
- дотримуватися вимог до зовнішнього вигляду (дрес-коду) осіб, затвердженого рішенням ректорату від 29.08.2014 року
- підтримувати порядок в навчальних кімнатах, дбайливо та охайно відноситись до майна кафедри (меблів, комп'ютерної техніки, підручників, макро-мікропрепаратів);
- не виносити без дозволу науково-педагогічних працівників речі та різне обладнання з навчальних кімнат та кафедри, а в разі умисного пошкодження – компенсувати їх вартість в порядку, визначеному чинним законодавством;
- дотримання морально-етичних принципів перебування на території клінічних баз.

Здобувачам освіти, вивчаючи дисципліну «Військово-польова терапія», *забороняється:*

- протягом заняття виходити з аудиторії без дозволу викладача;
- користуватись під час занять мобільним телефоном і іншими засобами зв'язку та отримання інформації без дозволу викладача;
- займатись сторонньою діяльністю, відволікати інших здобувачів освіти та заважати викладачу;
- вживати наркотичні засоби, психотропні речовини та їх аналоги, спиртні напої на кафедрі, палити на території кафедри і перебувати в приміщенні кафедри в стані алкогольного, наркотичного або іншого сп'яніння;
- вчиняти протиправні та аморальні дії, що можуть створити небезпечні умови для здоров'я та/або життя оточуючих, які принижують людську гідність, вживати ненормативну лексику;

(Правила внутрішнього розпорядку для здобувачів освіти Полтавського державного медичного університету: (<https://www.pdmu.edu.ua/n-process/department-npr/normativni-dokumenty>))

Опис навчальної дисципліни (анотація):

Військова терапія – комплекс клінічних дисциплін, які вивчають захворювання терапевтичного профілю, що виникають у воєнний час та при застосуванні бойових засобів ураження, внаслідок впливу військових професійних факторів або пов'язаних із діяльністю військ в екстремальних умовах мирного часу, а також питання організації надання терапевтичної допомоги у збройних силах. Такі

захворювання кваліфікуються як бойова терапевтична патологія, у мирний час – терапевтична патологія екстремальних ситуацій.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є вивчення етіології, патогенезу, основних клінічних проявів бойової терапевтичної травми з засвоєнням основних принципів профілактики і лікування терапевтичної патології в умовах бойових уражень, захворювання внутрішніх органів, що виникають в умовах бойової діяльності військ, засвоєння організаційних форм надання терапевтичної допомоги потерпілим під час бойових дій та при надзвичайних ситуаціях мирного часу. Під час вивчення дисципліни поглиблюються знання теоретичних основ клінічної медицини та набуваються практичні навички обстеження хворого, пораненого, ураженого. Засвоюються принципи встановлення клінічного діагнозу найбільш поширених захворювань внутрішніх органів при бойовій травмі. Вивчаються принципи сортування, евакуації та надання допомоги, призначення лікування та профілактичні заходи в умовах бойових дій та при надзвичайних ситуаціях мирного часу.

Основними організаційними формами навчання є лекційні та практичні заняття. Лекції покликані підвищити інтерес здобувачів освіти до глибшого самостійного вивчення питань навчальної дисципліни. Практичні заняття закріплюють набуті на лекціях і під час самостійної підготовки знання та формують у здобувачів освіти навички клінічного мислення, прививають бажання працювати з хворими, здійснювати деонтологічний підхід до хворих, формують стійкі знання та впевненість при діагностиці та лікуванні хворих з терапевтичною патологією.

Пререквізити і постреквізити навчальної дисципліни (міждисциплінарні зв'язки):

Пререквізити. Для успішного вивчення дисципліни Військово-орієнтовний Модуль 1 Військово-польова терапія необхідні базові знання, отримані здобувачами освіти при освоєнні ними дисципліни «Медична та біологічна фізика», «Медична хімія», «Анатомія людини», «Фізіологія», «Патологічна фізіологія», «Безпека життєдіяльності, основи біоетики та біобезпеки», «Догляд за хворими (практика)», «Підготовка офіцерів запасу галузі знань «Охорона здоров'я», спеціальність «Медицина»», «Гігієна та екологія», «Радіологія» та «Внутрішня медицина».

Постреквізити. Вивчення дисципліни Військово-орієнтовний Модуль 1 Військово-польова терапія дає змогу отримати необхідні знання, уміння і навички при вивченні таких дисциплін як: «Гігієна та екологія», «Внутрішня медицина», «Хірургія» та «Інфекційні хвороби».

Метою вивчення навчальної дисципліни є ознайомлення здобувачів освіти з принципами організації терапевтичної допомоги у воєнний час та при надзвичайних ситуаціях мирного часу; з сучасними діагностичними та лікувальними можливостями при наданні медичної допомоги потерпілим від радіаційного ураження, під впливом факторів зовнішнього середовища, при опіковій хворобі та в результаті ураження отруйними речовинами, а також пораненим з захворюваннями внутрішніх органів; з основними принципами невідкладної допомоги при невідкладних станах (шоки, коми).

Основними завданнями вивчення дисципліни є: засвоєння здобувачами освіти основних принципів організації терапевтичної допомоги у воєнний час та при надзвичайних ситуаціях мирного часу, принципів медичного сортування та

евакуації; набуття глибоких теоретичних знань з питань бойової травми та травм мирного часу, бойової психологічної травми, уражень обумовлених дією зовнішніх чинників (опіки, обмороження, синдром тривалого стиснення), радіаційних уражень (поняття гострої та хронічної променевої хвороби), уражень отруйними речовинами, опікової хвороби та невідкладних станів (шоки, коми, гостра серцева та дихальна недостатність); опанування здобувачами освіти сучасними методами діагностики та лікування вісцеральної патології у пацієнтів при бойовій травмі, променевого ураження, уражень обумовлених дією зовнішніх чинників, уражень отруйними речовинами, опікової хвороби, невідкладних станів, сучасними класифікаціями гострої та хронічної променевої хвороби, опікової хвороби, отруйних речовин; оволодіння навичками медичного сортування та евакуації, надання невідкладної допомоги при гострому променевому ураженні, синдромі тривалого стиснення, ураженні отруйними речовинами з принципами антидотної терапії, опіковій хворобі, шоках, комах та гострій серцевій і дихальній недостатності.

Компетентності та результати навчання, формуванню яких сприяє дисципліна (інтегральна, загальні, спеціальні, матриця компетентностей): згідно з вимогами освітньо-професійної програми дисципліна «Військово-польова терапія» забезпечує набуття здобувачами освіти наступних **компетентностей**:

Інтегральна компетентність	
Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у професійній діяльності в галузі охорони здоров'я за спеціальністю «Медицина», або у процесі навчання, що передбачає проведення досліджень і/або здійснення інновацій і характеризується комплексністю та невизначеністю умов та вимог.	
Загальні компетентності	
ЗК1	Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу, здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.
ЗК2	Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
ЗК3	Знання та розуміння предметної галузі та розуміння професійної діяльності.
ЗК4	Здатність до адаптації та дії в новій ситуації.
ЗК5	Здатність приймати обґрунтовані рішення; працювати в команді; навички міжособистісної взаємодії.
ЗК6	Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово; здатність спілкуватись іноземною мовою. Здатність використовувати міжнародні греко-латинські терміни, скорочення і кліше у фаховому усному й писемному мовленні.
ЗК7	Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.
ЗК8	Визначеність і наполегливість щодо поставлених завдань і взятих обов'язків.
ЗК9	Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.
Спеціальні (фахові, предметні) компетентності	
СК1	Навички опитування пацієнта.
СК2	Здатність до визначення необхідного переліку лабораторних та інструментальних досліджень та оцінки їх результатів.
СК3	Здатність до встановлення попереднього та клінічного діагнозу захворювання.
СК4	Здатність до визначення необхідного режиму праці та відпочинку при лікуванні захворювань
СК5	Здатність до визначення характеру харчування при лікуванні захворювань.
СК6	Здатність до визначення принципів та характеру лікування захворювань.
СК7	Здатність до діагностування невідкладних станів.
СК8	Здатність до визначення тактики надання екстреної медичної допомоги.
СК9	Навички надання екстреної медичної допомоги
СК10	Здатність до проведення лікувально-евакуаційних заходів
СК11	Навички виконання медичних маніпуляцій.
СК13	Здатність до проведення санітарно-гігієнічних та профілактичних заходів.
СК14	Здатність до планування і проведення профілактичних та протиепідемічних заходів щодо інфекційних хвороб.

СК15	Здатність до визначення тактики ведення осіб, що підлягають диспансерному нагляду.
СК16	Здатність до проведення експертизи працездатності.
СК17	Здатність до ведення медичної документації.
СК18	Здатність до проведення епідеміологічних та медико- статистичних досліджень здоров'я населення; обробки державної, соціальної, економічної та медичної інформації.
СК19	Здатність до оцінювання впливу довкілля, соціально-економічних та біологічних детермінант на стан здоров'я індивідуума, сім'ї, популяції.
СК20	Здатність до проведення аналізу діяльності лікаря, підрозділу, закладу охорони здоров'я, проведення заходів щодо забезпечення якості медичної допомоги і підвищення ефективності використання медичних ресурсів.

Програмні результати навчання формування яких сприяє кращому вивченню дисципліни в цілому, і в тому числі Модуля І «Військово-польова терапія»:

ПРН1. Знати будову та функції окремих органів й систем і організму людини в цілому в нормі, при розвитку патологічних процесів, захворювань; вміти використовувати набуті знання в подальшому навчанні та у практичній діяльності лікаря.

ПРН7. Визначати характер лікування захворювання (консервативне, оперативне) та його принципи (за списком 2) в умовах закладу охорони здоров'я, вдома у хворого та на етапах медичної евакуації, у т.ч. в польових умовах на підставі попереднього клінічного діагнозу, використовуючи знання про людину, її органи й системи, дотримуючись відповідних етичних та юридичних норм, шляхом прийняття обґрунтованого рішення за існуючими алгоритмами та стандартними схемами.

ПРН26. Дотримуватися вимог етики, біоетики та деонтології у своїй фаховій діяльності.

ПРН2. Збирати дані про скарги пацієнта, анамнез життя (професійний анамнез зокрема) в умовах закладу охорони здоров'я та/або вдома у хворого, за стандартною схемою опитування.

ПРН3. Призначати й аналізувати додаткові (обов'язкові та за вибором) методи обстеження (лабораторні, рентгенологічні, функціональні та/або інструментальні). Оцінювати інформацію з метою проведення диференційної діагностики захворювань (за списком 2), використовуючи знання про людину, її органи й системи, на підставі результатів лабораторних та інструментальних досліджень (за списком 4).

ПРН4. Встановлювати попередній і клінічний діагноз захворювання (за списком 2) на підставі провідних клінічних симптомів або синдромів (за списком 1) шляхом прийняття обґрунтованого рішення та логічного аналізу, використовуючи найбільш вірогідний або синдромний діагноз, дані лабораторного і інструментального обстеження хворого, висновки диференціальної діагностики, знання про людину, її органи та системи, дотримуючись відповідних етичних та юридичних норм.

ПРН5. Визначати необхідний режим праці та відпочинку при лікуванні захворювання (за списком 2) в умовах закладу охорони здоров'я, вдома у хворого та на етапах медичної евакуації, у т.ч. в польових умовах, на підставі попереднього клінічного діагнозу, використовуючи знання про людину, її органи та системи, дотримуючись відповідних етичних та юридичних норм, шляхом прийняття обґрунтованого рішення за існуючими алгоритмами та стандартними схемами.

ПРН6. Призначати необхідне лікувальне харчування при лікуванні захворювання (за списком 2), в умовах закладу охорони здоров'я, вдома у хворого та на етапах медичної евакуації, у т.ч. в польових умовах на підставі попереднього клінічного діагнозу, використовуючи знання про людину, її органи та системи, дотримуючись відповідних етичних та юридичних норм, шляхом прийняття обґрунтованого рішення за існуючими алгоритмами та стандартними схемами.

ПРН8. Проводити діагностику невідкладних станів та встановлювати діагноз (за списком 3) шляхом прийняття обґрунтованого рішення та оцінки стану людини за будь-яких обставин (вдома, на вулиці, в закладі охорони здоров'я), у т.ч. в умовах надзвичайної ситуації, у польових умовах, в умовах нестачі інформації й обмеженого часу, використовуючи стандартні методики фізикального обстеження та можливого анамнезу, знання про людину, її органи та системи, дотримуючись відповідних етичних та юридичних норм.

ПРН9. Визначати тактику надання екстреної медичної допомоги, за будь-яких обставин, використовуючи знання про людину, її органи та системи, дотримуючись відповідних етичних та юридичних норм, шляхом прийняття обґрунтованого рішення, на підставі встановленого діагнозу (за списком 3) в умовах обмеженого часу за допомогою стандартних схем.

ПРН10. Надавати екстрену медичну допомогу за будь-яких обставин, використовуючи знання про людину, її органи та системи, дотримуючись відповідних етичних та юридичних норм, шляхом прийняття обґрунтованого рішення, на підставі діагнозу невідкладного стану (за списком 3) в умовах обмеженого часу згідно з визначеною тактикою, використовуючи стандартні схеми.

ПРН11. Організовувати та проводити лікувально-евакуаційні заходи серед населення та військовослужбовців в умовах надзвичайної ситуації, у т.ч. в польових умовах, під час розгорнутих етапів медичної евакуації, з урахуванням існуючої системи лікувально-евакуаційного забезпечення.

ПРН12. Виконувати медичні маніпуляції (за списком 5) в умовах закладу охорони здоров'я, вдома або на виробництві на підставі попереднього клінічного діагнозу та/або показників стану пацієнта, використовуючи знання про людину, її органи й системи, дотримуючись відповідних етичних та юридичних норм, шляхом прийняття обґрунтованого рішення та використовуючи стандартні методики.

ПРН14. Здійснювати систему протиепідемічних та профілактичних заходів, у тому числі й заходів первинної профілактики в умовах закладу охорони здоров'я та за його межами, на підставі даних про стан здоров'я населення, що обслуговується, про наявність впливу на нього довкілля, детермінант здоров'я, використовуючи існуючі методи, у межах первинної медико-санітарної допомоги населенню. Організовувати проведення серед закріпленого контингенту населення заходів вторинної та третинної профілактики, використовуючи узагальнену процедуру оцінки стану здоров'я людини (скринінг, профілактичний медичний огляд, звернення за медичною допомогою).

ПРН15. Планувати та проводити профілактичні й протиепідемічні заходи для запобігання розповсюдження інфекційних хвороб (за списком 2) в умовах закладу охорони здоров'я на підставі результатів епідеміологічного обстеження осередків інфекційних хвороб, епідеміологічного аналізу, використовуючи існуючі профілактичні та протиепідемічні методи. Виявляти в умовах закладу охорони здоров'я, використовуючи статистичні й лабораторні методи групи ризику, території ризику, час ризику, фактори ризику та здійснювати епідеміологічний аналіз інфекційної захворюваності населення. Діагностувати на ранніх стадіях інфекційні захворювання (за списком 2), проводити первинні протиепідемічні заходи в осередку інфекційної хвороби.

ПРН16. Визначати тактику ведення осіб, що підлягають диспансерному нагляду в закладі охорони здоров'я або вдома у хворого на підставі отриманих даних про стан здоров'я пацієнта, за допомогою стандартних схем, використовуючи знання про людину, її органи й системи, дотримуючись відповідних етичних та юридичних норм, шляхом прийняття обґрунтованого рішення.

ПРН17. Проводити експертизу працездатності шляхом визначення наявності та ступеня обмежень життєдіяльності, виду, ступеня і тривалості непрацездатності з оформленням

відповідних документів в умовах закладу охорони здоров'я на підставі даних про захворювання та його перебіг, особливості професійної діяльності людини.

ПРН18. Вести медичну документацію щодо пацієнта та контингенту населення на підставі нормативних документів, використовуючи стандартну технологію. Готувати звіти про особисту виробничу діяльність, використовуючи офіційні облікові документи за типовою формою.

ПРН19. Проводити епідеміологічні й медико-статистичні дослідження здоров'я населення; обробку державної, соціальної, економічної та медичної інформації за будь-яких обставин із використанням стандартних процедур, сучасні комп'ютерні інформаційні технології зокрема.

ПРН20. Оцінювати вплив довкілля, соціально-економічних та біологічних детермінант на стан здоров'я індивідуума, сім'ї, популяції. Здійснювати аналіз захворюваності населення, виявляючи групи ризику, території ризику, час і фактори ризику в умовах закладу охорони здоров'я, використовуючи статистичні й лабораторні методи.

ПРН21. Проводити аналіз діяльності лікаря, підрозділу, закладу охорони здоров'я, виявляти дефекти діяльності та причин їх формування. Проводити заходи щодо забезпечення якості медичної допомоги і підвищення ефективності використання медичних ресурсів.

ПРН27. Забезпечувати необхідний рівень індивідуальної безпеки (власної та осіб, про яких піклуються) у разі виникнення типових небезпечних ситуацій в індивідуальному полі діяльності.

Результати навчання для дисципліни:

по завершенню вивчення навчальної дисципліни здобувачі освіти повинні **знати:**

- ✓ організацію терапевтичної допомоги у воєнний час та при надзвичайних ситуаціях мирного часу;
- ✓ особливості організації надання медичної допомоги в умовах локальних війн та збройних конфліктів;
- ✓ організацію та методику медичного сортування поранених та хворих при їх масовому надходженні на етапи медичної евакуації та обсяг медичної допомоги пораненим, ураженим та хворим;
- ✓ особливості бойових травм, класифікацію, особливості клінічного перебігу та черговість надання допомоги на етапах евакуації;
- ✓ бойову психологічну травму, принципи діагностики, надання допомоги та реабілітації;
- ✓ основні відомості про травми внаслідок дії факторів зовнішнього середовища (синдром тривалого стиснення, опіки, обмороження, перегрівання, переохолодження, ураження електричним струмом, утоплення);
- ✓ особливості морфологічних змін, клінічного перебігу, діагностики та лікування сучасної бойової терапевтичної патології;
- ✓ клініку, діагностику, профілактику та лікування захворювань внутрішніх органів у поранених, контужених та обпечених;
- ✓ гострі та хронічні променеві ураження, патогенез, клініку, стадійність, особливості клінічного перебігу від характеру опромінення, сортування, надання невідкладної допомоги та лікування на етапах медичної евакуації;

- ✓ класифікацію, механізм дії, клініку, надання невідкладної допомоги, лікування на етапах медичної евакуації, сортування уражених бойовими отруйними речовинами;
- ✓ визначення, класифікацію та особливості перебігу і надання допомоги при опіковій хворобі;
- ✓ невідкладні стани у воєнний час та при надзвичайних ситуаціях мирного часу (шоки, коми, гостра серцева та дихальна недостатність) з основними принципами діагностики та надання невідкладної допомоги;
- ✓ принципи формування діагнозів з урахуванням прийнятої в Україні термінології згідно Міжнародної класифікації хвороб ВООЗ X перегляду.

вміти:

- ✓ організувати та проводити медичне сортування поранених і хворих при масовому надходженні;
- ✓ виявляти та оцінювати прояви функціональної та органічної терапевтичної патології у військовослужбовців;
- ✓ збирати дані про скарги пацієнта, анамнез хвороби, анамнез життя за стандартною схемою опитування хворого, за встановленими алгоритмами проводити та оцінювати результати фізикального обстеження;
- ✓ призначати та самостійно оцінювати клінічні, лабораторні, інструментальні дослідження;
- ✓ виділяти провідний клінічний симптом або синдром, встановлювати найбільш вірогідний або синдромний діагноз хвороби;
- ✓ проводити диференційну діагностику, обґрунтувати клінічний діагноз відповідно до прийнятої класифікації і номенклатури хвороб;
- ✓ обґрунтувати схеми, план і тактику надання допомоги терапевтичним хворим;
- ✓ призначити оптимальні антидотну терапію та патогенетичне лікування з урахуванням індивідуальних особливостей клінічного перебігу даного ураження у пацієнта;
- ✓ виконувати медичні маніпуляції;
- ✓ оформляти і вести необхідну медичну документацію, що регламентована у терапевтичних відділеннях військових госпіталів;
- ✓ планувати та організовувати евакуацію поранених і хворих всіма видами транспорту.

Тематичний план лекцій (за модулями) із зазначенням основних питань, що розглядаються на лекції

№ п/п	Назва теми	Кількість годин
	Військово-орієнтовний Модуль 1 «Військово-польова терапія»	6
1.	Організація терапевтичної допомоги у воєнний час та при надзвичайних ситуаціях мирного часу: структура медичної служби, нормативна документація, поняття по медичне сортування та медичну евакуацію, етапи надання медичної допомоги	2
2.	Гостра променева хвороба: поняття про іонізуюче випромінювання, класифікація, його вплив на організм, класифікація гострої променевої хвороби, особливості	2

	діагностики та надання медичної допомоги на етапах евакуації	
3.	Загальна характеристика, класифікація, діагностика та етапне лікування уражених отруйними речовинами під час бойових дій. Антидотне лікування. Ураження отруйними речовинами під час аварій на хімічних підприємствах мирного часу: діагностика та лікування	2
	Разом	6

**Тематичний план практичних занять за модулями і змістовими модулями
із зазначенням основних питань, що розглядаються на занятті**

№ п/п	Назва теми	Кількість годин
1	Організація терапевтичної допомоги у воєнний час та при надзвичайних ситуаціях мирного часу: структура медичної служби, нормативна документація, поняття по медичне сортування та медичну евакуацію, етапи надання медичної допомоги	2
2	Бойова травма: визначення, класифікація, загальні уявлення про посттравматичну вісцеральну патологію, захворювання внутрішніх органів при бойовій травмі	2
3	Бойові травми та травми мирного часу. Синдром тривалого стиснення. Бойова психологічна травма. Посттравматичний стресовий розлад. Основні принципи надання допомоги, лікування та реабілітації	2
4	Ураження у воєнний та мирний час, обумовлене дією зовнішніх чинників та факторів навколишнього середовища (дія високої та низької температури – перегрівання, переохолодження; ураження електричним струмом; утоплення)	2
5	Гостра променева хвороба: поняття про іонізуюче випромінювання, класифікація, його вплив на організм, класифікація гострої променевої хвороби, особливості діагностики та надання медичної допомоги на етапах евакуації	2
6	Хронічна променева хвороба: клініка, патогенез, основні принципи діагностики та лікування	2
7	Загальна характеристика, класифікація, діагностика та етапне лікування уражених отруйними речовинами під час бойових дій. Антидотне лікування. Ураження отруйними речовинами під час аварій на хімічних підприємствах мирного часу: діагностика та лікування	2
8	Опікова хвороба: визначення, класифікація, патогенез основних клінічних проявів та ускладнень в різні періоди перебігу хвороби. особливості вісцеральної патології в залежності від періоду хвороби та ступеня і площі опіків, типові ускладнення перебігу опікової хвороби, діагностика, медичне сортування обпечених, етапне лікування хворих з опіковою хворобою, особливості лікування опікового шоку	2
9	Шоки: класифікація, діагностика та принципи лікування.	2

	Токсико-інфекційний шок	
10	Коми, їх класифікація та лікування, основні принципи надання невідкладної допомоги	2
11	Гостра серцево-судинна недостатність. Непритомність. Колапс. Гостра дихальна недостатність. Принципи діагностики, надання невідкладної допомоги. Основні принципи серцево-легеневої реанімації	2
12	Підсумковий модульний контроль	2
	Разом	24

Самостійна робота

№ з/п	Тема	Кількість годин
1.	Підготовка до практичного заняття за темами - теоретична підготовка та опрацювання практичних навичок	28
2.	Опрацювання додаткових тем, що не входять до переліку тем практичних занять, не передбачено програмою	-
3.	Підготовка до ПМК	2
Разом		30

Індивідуальні завдання:

Реферати (довідки, повідомлення, презентації) з наступних тем:

- ✓ Особливості організації терапевтичної допомоги у воєнний час та при надзвичайних ситуаціях мирного часу в Україні: сучасний стан медичної служби, структура, нормативна документація, особливості медичного сортування та евакуації уражених;
- ✓ Поняття бойової травми. Бойова терапевтична травма. Особливості лікування хворих терапевтичного профілю при бойових травмах;
- ✓ Синдром тривалого стиснення;
- ✓ Бойова психологічна травма. Поняття про посттравматичний стресовий розлад;
- ✓ Алгоритми надання допомоги при перегріванні, переохолодженні, ураженні електричним струмом, утопленні;
- ✓ Гостра променева хвороба;
- ✓ Хронічна променева хвороба;
- ✓ Антидотне лікування при ураженні отруйними речовинами;
- ✓ Опікова хвороба;
- ✓ Особливості надання допомоги при шоках;
- ✓ Коми: класифікація, діагностика, принципи надання допомоги;
- ✓ Основні принципи серцево-легеневої реанімації.

Перелік теоретичних питань для підготовки здобувачів освіти до підсумкового модульного контролю:

1. Організація терапевтичної допомоги у воєнний час та при надзвичайних ситуаціях мирного часу;
2. Функціональні обов'язки військово-польового терапевта. Нормативна документація;
3. Предмет військово-польової терапії, її завдання, основні методи;

4. Основні принципи медичного сортування уражених та хворих на етапах медичної евакуації;
5. Етапи медичної евакуації. Обсяг надання медичної допомоги на етапах евакуації;
6. Характеристика та особливості санітарних втрат терапевтичного профілю у воєнний час;
7. Поняття про бойову терапевтичну патологію;
8. Бойова травма: визначення, класифікація. Посттравматична терапевтична патологія, захворювання внутрішніх органів при бойовій травмі;
9. Основні симптоми та синдроми, що свідчать про терапевтичну патологію при бойовій травмі;
10. Організація першої допомоги при бойовій травмі;
11. Види та об'єм терапевтичної допомоги;
12. Синдром тривалого стиснення. Основні принципи надання допомоги та лікування на етапах медичної евакуації;
13. Поняття про бойову психологічну травму;
14. Посттравматичний стресовий розлад. Основні принципи надання допомоги, лікування та реабілітації;
15. Ураження у воєнний та мирний час, обумовлене дією зовнішніх чинників та факторів навколишнього середовища;
16. Принципи діагностики та надання невідкладної допомоги при перегріванні;
17. Принципи діагностики та надання невідкладної допомоги при переохолодженні;
18. Принципи діагностики та надання невідкладної допомоги при ураженні електричним струмом;
19. Принципи діагностики та надання невідкладної допомоги при утопленні;
20. Основні поняття про іонізуюче випромінювання та його біологічну дію. Види радіаційних уражень;
21. Гостра променева хвороба: етіологія, патогенез, класифікація.
22. Клінічні форми гострої променевої хвороби;
23. Поняття про променеву травму: визначення, основні клінічні прояви, принципи діагностики та лікування;
24. Кістково-мозкова форма гострої променевої хвороби, ступені тяжкості, принципи діагностики та лікування;
25. Кишкова форма гострої променевої хвороби, ступені тяжкості, принципи діагностики та лікування;
26. Токсемічна форма гострої променевої хвороби, ступені тяжкості, принципи діагностики та лікування;
27. Церебральна форма гострої променевої хвороби, ступені тяжкості, принципи діагностики та лікування;
28. Основні клінічні синдроми гострої променевої хвороби та її окремих клінічних форм;
29. Клінічний перебіг комбінованих радіаційних уражень, періоди, особливості надання допомоги та лікування на етапах медичної евакуації;
30. Особливості клінічного перебігу нейтронного опромінення;
31. Лікування хворих з гострою променевою хворобою на етапах евакуації;

32. Гострі місцеві радіаційні ураження;
33. Хронічна променева хвороба: етіологія, патогенез, клінічна картина;
34. Основні принципи діагностики хронічної променевої хвороби;
35. Принципи лікування хронічної променевої хвороби;
36. Наслідки впливу іонізуючого випромінювання та радіаційних уражень внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС;
37. Класифікація та загальна характеристика отруйних речовин;
38. Основні принципи діагностики уражень отруйними речовинами;
39. Принципи антидотної терапії при ураженнях отруйними речовинами;
40. Основні принципи надання медичної допомоги та лікування при ураженні отруйними речовинами на етапах медичної евакуації;
41. Ураження отруйними речовинами під час аварій на хімічних підприємствах мирного часу: діагностика та лікування;
42. Опікова хвороба: визначення, класифікація, патогенез основних клінічних проявів;
43. Критерії визначення прогнозу при опіковій хворобі;
44. Методи визначення площі опіків та формулювання діагнозу опікової хвороби;
45. Типові ускладнення перебігу опікової хвороби;
46. Основні принципи сортування та медичної евакуації уражених з опіковою хворобою;
47. Опіки дихальних шляхів: основні принципи діагностики, надання допомоги та лікування на етапах евакуації;
48. Хвороби органів дихання при опіковій хворобі;
49. Захворювання нирок при опіковій хворобі;
50. Серцево-судинні захворювання при опіковій хворобі;
51. Захворювання органів шлунково-кишкового тракту при опіковій хворобі;
52. Зміни в системі кровотворення при опіковій хворобі;
53. Шоки: класифікація, діагностика та основні принципи надання невідкладної допомоги та лікування на етапах евакуації;
54. Опіковий шок: принципи діагностики, невідкладної допомоги та лікування на етапах медичної евакуації;
55. Токсико-інфекційний шок: принципи діагностики, невідкладної допомоги та лікування на етапах медичної евакуації;
56. Коми: класифікація, основні клінічні прояви, основні принципи діагностики та лікування;
57. Невідкладна допомога при гострій серцево-судинній недостатності;
58. Невідкладна допомога при непритомності;
59. Невідкладна допомога при колапсі;
60. Невідкладна допомога при гострій дихальній недостатності.

Перелік практичних навичок, якими здобувач освіти повинен оволодіти при вивченні дисципліни:

1. Методика сортування уражених на етапах медичної евакуації;
2. Методика сортування уражених радіаційним випромінюванням на етапах медичної евакуації;

3. Скласти лікувальну програму при розвитку різних видів гострої променевої хвороби та при хронічній променевій хворобі;
4. Інтерпретація клінічних аналізів крові і сечі
5. Інтерпретація біохімічних показників крові, показників мієлограми;
6. Інтерпретація даних рентгенологічного дослідження травмованих кінцівок.
7. Визначення площі ураження і важкості стану пацієнта з опіками;
8. Методика надання допомоги при ураженні отруйними речовинами різної дії;
9. Розрахувати об'єм і склад інфузійної терапії для пацієнтів в стані опікового шоку;
10. Диференційна діагностика уражень отруйними речовинами (хлорвмісними, фторвмісними, чадним газом, аміаком, ціанідами та ін.).
11. Методика надання допомоги при шоках;
12. Принципи серцево-легеневої реанімації.

Форма підсумкового контролю успішності навчання – підсумковий модульний контроль (ПМК).

Система поточного та підсумкового контролю. Контрольні заходи оцінювання навчальної діяльності здобувачів вищої освіти включають поточний та підсумковий контроль знань, умінь і навичок.

Контрольні заходи базуються на принципах: відповідності стандартам вищої освіти; використання стандартизованої та уніфікованої системи діагностики, спрямованої на застосування знань; визначеності критеріїв оцінювання; об'єктивності та прозорості технології контролю.

Науково - педагогічний працівник обов'язково оцінює успішність здобувача вищої освіти на кожному занятті за чотирибальною (традиційною) шкалою. Критерії оцінювання визначені робочою навчальною програмою з дисципліни, яка затверджена на вченій раді медичного факультету №1 ПДМУ.

Оцінка успішності є інтегрованою (оцінюються всі види роботи здобувачів освіти як під час підготовки до заняття, так і під час заняття) за критеріями, які доводяться до їх відома на початку вивчення дисципліни. Конвертація поточної оцінки, виставленої за традиційною 4-бальною шкалою, в багатобальну на кожному занятті не проводиться.

Критерії оцінювання знань здобувачів освіти:

За 4 бальною шкалою	Оцінка в ЕКТС	Критерії оцінювання
5 відмінно	A	Здобувач освіти виявляє особливі творчі здібності, вміє самостійно здобувати знання, без допомоги викладача знаходить та опрацьовує необхідну інформацію, вміє використовувати набуті знання і вміння для прийняття рішень у нестандартних ситуаціях, переконливо аргументує відповіді, самостійно розкриває власні обдарування і нахили, володіє не менш ніж 90% знань з теми як під час опитування, та усіх видів контролю.
4 добре	B	Здобувач освіти вільно володіє вивченим обсягом матеріалу, застосовує його на практиці, вільно розв'язує вправи і задачі у стандартизованих ситуаціях, самостійно виправляє помилки, кількість яких незначна, володіє не менш ніж 85% знань з теми як під час опитування, так і усіх видів контролю.
	C	Здобувач освіти вміє зіставляти, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом науково-педагогічного працівника, в цілому самостійно застосовувати її на практиці, контролювати власну діяльність; виправляти помилки, серед яких є суттєві, добирати аргументи для підтвердження думок, володіє не менш ніж 75% знань з теми як під час опитування, так і усіх видів контролю.

3 задовільно	D	Здобувач освіти відтворює значну частину теоретичного матеріалу, виявляє знання і розуміння основних положень, з допомогою науково-педагогічного працівника може аналізувати навчальний матеріал, виправляти помилки, серед яких є значна кількість суттєвих. Володіє не менш ніж 65% знань з теми як під час опитування, так і усіх видів контролю.
	E	Здобувач освіти володіє навчальним матеріалом на рівні вищому за початковий, значну частину його відтворює на репродуктивному рівні. Володіє не менш ніж 60% знань з теми як під час опитування, так і усіх видів контролю.
2 незадовільно	FX	Здобувач освіти володіє матеріалом на рівні окремих фрагментів, що становлять незначну частину матеріалу. Володіє менш ніж 60% знань з теми як під час опитування, так і усіх видів контролю.
	F	Здобувач освіти володіє матеріалом на рівні елементарного розпізнання і відтворення окремих фактів, елементів, володіє менш ніж 60% знань з теми як під час опитування, так і усіх видів контролю.

Підсумковий модульний контроль: Підсумковий модульний контроль здійснюється після завершення вивчення усіх тем дисципліни на останньому контрольному занятті.

До підсумкового модульного контролю допускаються здобувачі освіти, які відвідали усі передбачені навчальною програмою з дисципліни аудиторні навчальні заняття та при вивченні модуля набрали кількість балів, не меншу за мінімальну. Здобувач освіти, який з поважних чи без поважних причин мав пропуски навчальних занять, дозволяється відпрацювати академічну заборгованість до певного визначеного терміну.

ПМК проходить у вигляді іспиту-тестування, шляхом відповіді здобувачем освіти на 80 тестових запитань.

Правильна відповідь на 70-80 запитань відповідає оцінці «5», на 50-69 тестових запитань оцінці «4», на 40-49 запитань відповідає оцінці «3»; менше 40 тестових запитань оцінці «2».

Максимальна кількість балів, яку може набрати здобувач освіти під час складання підсумкового модульного контролю, становить 80.

Підсумковий модульний контроль вважається зарахованим, якщо здобувач освіти набрав не менше 50% від максимальної суми балів за ПМК (для 200-бальної шкали – не менше 50 балів).

Критерії оцінювання відповідей на тестові запитання при ПМК в таблиці:

Кількість правильних відповідей на 80 тестових запитань	Відсоток (%) правильних відповідей на 80 тестових запитань	Кількість балів за ПМК	Оцінка
70-80	87-100%	72-80	5
50-69	62-86%	56-71	4
40-49	50-61%	50-55	3
0-39	0-49%	0-49	2

Схема нарахування та розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти за поточну успішність балам за ПМК та традиційній чотирьох-бальній оцінці

Середній бал за поточну успішність (A)	Бали за поточну успішність з модуля (A*24)	Бали за ПМК з модуля. (A*16)	Категорія ЄКТС	За 4-бальною шкалою
1	2	3	5	6
2	48	32	F	2

2,1	50	34	FX	незадовільно		
2,15	52	34				
2,2	53	35				
2,25	54	36				
2,3	55	37				
2,35	56	38				
2,4	58	38				
2,45	59	39				
2,5	60	40				
2,55	61	41				
2,6	62	42				
2,65	64	42				
2,7	65	43				
2,75	66	44				
2,8	67	45				
2,85	68	46				
2,9	70	46				
2,95	71	47				
3	72	50			E	3 задовільно
3,05	73	50				
3,1	74	50				
3,15	76	50				
3,2	77	51				
3,25	78	52	D			
3,3	79	53				
3,35	80	54				
3,4	82	54				
3,45	83	55				
3,5	84	56	C	4 добре		
3,55	85	57				
3,6	86	58				
3,65	88	58				
3,7	89	59				
3,75	90	60	C	4 добре		
3,8	91	61				
3,85	92	62				
3,9	94	62				
3,95	95	63				
4	96	64	B			
4,05	97	65				
4,1	98	66				
4,15	100	66				
4,2	101	67				
4,25	102	68				
4,3	103	69				
4,35	104	70				
4,4	106	70				
4,45	107	71				
4,5	108	72	A	5 відмінно		
4,55	109	73				
4,6	110	74				

4,65	112	74		
4,7	113	75		
4,75	114	76		
4,8	115	77		
4,85	116	78		
4,9	118	78		
4,95	119	79		
5	120	80		

Мінімальна конвертована сума балів поточної успішності для всіх модулів дисципліни складає 72 бала.

Здобувачі освіти, які мають середній бал успішності від 4,5 до 5,0 звільняються від складання ПМК і автоматично (за згодою) отримують підсумкову оцінку.

Критерії відповідності середнього балу поточної успішності результатам складання ПМК

Середній бал поточної успішності	Відповідність балам за ПМК	Традиційна оцінка
4,5	69	4
4,6	70	
4,7	71	5
4,8	73	
4,9	77	
5,0	80	

Оцінювання індивідуальних завдань здобувача освіти

Бали за індивідуальні завдання нараховуються лише за умов успішного їх виконання та захисту.

Кількість балів, яка нараховується за різні види індивідуальних завдань, залежить від їхнього обсягу та значимості, але не більше 10-12 балів. Вони додаються до суми балів, набраних здобувачем освіти на заняттях під час поточної навчальної діяльності. В жодному разі загальна сума балів за поточну навчальну діяльність не може перевищувати 120 балів.

Оцінювання самостійної роботи здобувачів освіти

Самостійна робота, яка передбачена темою заняття поряд із аудиторною роботою, оцінюється під час поточного контролю теми на відповідному занятті. Засвоєння тем, які виносяться лише на самостійну роботу, перевіряється під час підсумкового модульного контролю.

Результат підсумкового модульного контролю оцінюється у балах (традиційна 4-бальна оцінка не виставляється). Максимальна кількість балів підсумкового модульного контролю складає 80 балів. Мінімальна кількість балів підсумкового модульного контролю, за якої контроль вважається складеним, є 50 балів.

Оцінка за модуль визначається як сума підсумкового балу за поточну навчальну діяльність та балу за підсумковий модульний контроль.

Здобувач освіти, який за результатами складання ПМК отримав результат менший за 50 балів, зобов'язаний перескласти ПМК згідно з графіком не більше 2-х разів.

Методи навчання

- вербальні (пояснення, розповідь, бесіда, інструктаж)

- наочні (спостереження, ілюстрація, презентація)
- практичні (шляхом клінічного обстеження хворого трактувати та описувати зміни в органах і системах при різних патологічних станах)
- пояснювально-ілюстративний або інформаційно-рецептивний (висвітлення готової інформації науково-педагогічним працівником та її засвоєння здобувачами освіти)
- тематичні дискусії, клінічні розбіри
- аналіз конкретних клінічних ситуацій
- частково-пошукові, дослідницькі методи.

Методи контролю

- усний контроль;
- письмовий контроль;
- тестовий контроль;
- програмований контроль;
- практична перевірка;
- самоконтроль;
- самооцінка.

Види контролю:

Попередній (початковий) контроль здійснюється на першому практичному занятті шляхом використання тестового контролю базисної підготовки здобувачів освіти.

Поточний контроль здійснюється під час проведення практичних занять, на яких проводиться оцінка знань теоретичного та практичного матеріалу у формі:

- індивідуального усного опитування за теоретичними питаннями, які включені до методичних розробок з відповідних тем;
- тестових завдань;
- розв'язування ситуаційних задач;
- посистемного клінічного огляду хворого;
- оформлення протоколів практичних занять (обґрунтування діагнозів та призначення плану обстеження та лікування)
- написання та захисту клінічної історії хвороби.

Підсумковий контроль слугує для перевірки й оцінювання знань, умінь і навичок з навчальної дисципліни.

Методичне забезпечення:

1. Робоча навчальна програма з дисципліни.
2. Плани лекцій, практичних занять та самостійної роботи здобувачів вищої освіти.
3. Силабус з дисципліни.
4. Методичні розробки лекцій з дисципліни.
5. Методичні рекомендації для викладача.
6. Методичні вказівки для самостійної роботи здобувачів вищої освіти під час підготовки до практичного заняття.
7. Методичні вказівки для самостійної поза аудиторної роботи здобувачів вищої освіти.
8. Тестові та контрольні завдання до практичних занять.

9. Питання та завдання до контролю засвоєння розділу.
10. Список рекомендованої літератури.
11. Мультимедійні презентації за тематикою.
12. Питання та завдання до контролю засвоєння змістових модулів.
13. Перелік питань до ПМК, завдання для перевірки практичних навичок.
14. Підбірки відповідно до тематики практичного заняття: електрокардіограм, рентгенограм, загально-клінічних аналізів крові, сечі та інші дані лабораторних, інструментальних методів дослідження.

Рекомендована література

Основна:

1. Воєнно-польова терапія: підручник [за ред. Г.В. Осьодло]. – видання друге, відкореговане та доповнене.- К. : СПД Чалчинська Н.В. 2022. – 646 с.
2. Воєнно-польова терапія : підручник/ Г.В. Осьодло, А.В. Верба, М.М. Козачок, М.П. Бойчак та співавт. [за ред. Г.В. Осьодло, А.В. Верби]. – К. : СПД Чалчинська Н.В., 2017. – 620 с.

Додаткова:

1. Бебешко В. Г., Прістер Б. С., Омелянець М. І. Радіо-біофізичні та медико-біохімічні наслідки Чорнобильської катастрофи: шляхи пізнання та подолання: практичний посібник [для сімейного лікаря]. – Ужгород: ТДВ «Патент», 2017. – 504 с.
2. Втрата свідомості: Методичні рекомендації / [Коваль М.М., Осьодло В.В., Ткачов В.В.]. – К.: 2018. – 45 с.
3. Методичні рекомендації з удосконалення лікування та реабілітації військовослужбовців Збройних сил України, які залучаються до участі в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки, із посттравматичним стресовим розладом / [Друзь О.В., Сиропятов О.Г., Бадюк М.І., Напрєєнко О.К., Рудь В.І., Гутченко К.С.]; ВМД МОУ. – К. : «МП Леся», 2014. – 54 с.
4. Психолого-психіатрична допомога постраждалим у збройних конфліктах: Методичні рекомендації / О.К. Напрєєнко, О.Г. Сиропятов, О.В. Друзь, В.С. Гічун та співавт. – К.: «Науковий світ», 2014. – 26 с.
5. Вплив катастроф і війн на психічне здоров'я особистості та суспільства (досвід АТО) / О. В. Богомолець, І. С. Трінька, Ю. П. Романенко та ін. // Військова медицина України. – 2015. – Т. 15, № 1. – с. 70-80.
6. Мясников Г. В. Керівництво з воєнно-польової терапії: спеціальна частина. – К.: ВМД, 2015. – 256 с.
7. Наказ МОЗ України № 34 від 15.01.2014 р. «Уніфікований клінічний протокол екстреної медичної допомоги «Гострі отруєння»». – 27 с.
8. Оптимізація лікувально-евакуаційного забезпечення військових частин Збройних Сил України оперативно-тактичного рівня в умовах антитерористичної операції / Бадюк М. І., Жупан Б. Б., Солярик В. В., Ковида Д. В. // Військова медицина України. – 2015. – Т. 15, № 1. – с. 11-15.
9. Організація надання невідкладної медичної допомоги у військових частинах (зкладах) Збройних Сил України: Методичні рекомендації / 2-е вид., перероб. І доп. [Автори...]; ВМД Міністерства оборони України. – К.: УВМА, 2014. – 144 с.

10. Осьодло Г.В. Військово-прикладні аспекти сучасної гастроентерології: навчальний посібник. – Вінниця: ТОВ «Консоль», 2015. – 388 с.
11. Осьодло Г.В. Методи клінічного обстеження і семіотика внутрішніх хвороб: Методичні рекомендації / Г.В. Осьодло, О.О. Федорова, М.М. Коваль. – Київ : УВМА, 2015. – 106 с.
12. Осьодло Г.В. Практичні аспекти сучасної гастроентерології: навчальний посібник: серія військового лікаря. 2-е вид. перероб. і доп./ Г.В. Осьодло, М.М. Козачок, Т.В. Куц // За редакцією Г.В. Осьодло. – К: СПД Чалчинська Н.В., 2016. – 436 с.
13. Савицький В.Л. Інфекційні захворювання: Навчальний посібник/ В.Л. Савицький, В.І. Трихліб, Г.В. Осьодло. – К.: СПД Чалчинська Н.В., 2014. – 452 с.
14. Удосконалення лікування та реабілітації військовослужбовців Збройних Сил України з бойовою психічною травмою : методичні рекомендації / О. В. Друзь [та ін.] ; Українська військово-медична академія. – Київ : “МП Леся”, 2015. – 52 с.
15. Allied joint doctrine for medical support / NATO standard AJP-4.10 // With UK National elements. – 2015. – Edition B, Version 1.

Інформаційні ресурси:

1. Вебінар на тему: «Crush Syndrome in the Field» за програмою Регіональної Базової лікарні Південно-Західного Онтаріо, режим доступу <https://www.youtube.com/watch?v=tfDhQbv0ojc>
2. Офіційний сайт медичної служби Збройних Сил України, режим доступу <http://gvmu.mil.gov.ua>
3. Психологія посттравматичного стресового розладу (ПТСР) [TED-Ed], режим доступу <https://www.youtube.com/watch?v=JXsBYJTkSP4>

Силабус підготували:

Катеренчук І.П., д.мед.н., проф.

Ярмола Т.І., к.мед.н., доц.

Рустамян С.Т., д.ф., ас.